

DEUİFD XLVI / 2017, ss. 255-260.

KUR'ÂN: Dildeki Sonsuz Mu'cize

(Sadık Kılıç, , Ravza Yayınları, İstanbul 2014, 1.Baskı, ISBN: 978-605-4818-43-3, 278 s.)

Yakup BIYIKOĞLU*

Kur'ân-ı Kerim, i'câz yönüyle bütün insanlığın dikkatini çekmiştir. Onun bu yönü birçok eserin yazılmasına sebep olmuştur. Bunlar, “İ'câzu'l-Kur'ân” başlığı altında telif edilen çalışmalar şeklinde isimlendirilmiştir. Bu tür eserler yüzyıllar boyunca hiç eksik olmamıştır. Zira Kur'ân'ın muhataplarını aciz bıraktığı yönleri ele alan bu eserlerin birçoğuna günümüzde ulaşmak mümkündür. Bunların öne çıkanlarını kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz: er-Rummânî'nin (v. 384/994), *en-Nüket fi İ'câzi'l-Kur'ân*'ı; el-Hattâbî'nin (v. 388/998), *Beyânu İ'câzi'l-Kur'ân*'ı; el-Bakillânî'nin (v. 403/1012), *İ'câzu'l-Kur'ân*'ı; es-Suyûtî'nin (v. 911/1505), *Mu'tereku'l-Ekrân fi İ'câzi'l-Kur'ân*'ı ve yakın dönem olması bağlamında Mustafa Sâdık er-Râfî'nin (v. 1357/1938), *İ'câzu'l-Kur'ân ve Belağatu'n-Nebeviyye*'si.

Bunların devamı mahiyetinde Prof. Dr. Sadık Kılıç'ın telif ettiği *KUR'ÂN Dildeki Sonsuz Mu'cize* isimli eseri de bu kategoride yazılmıştır. Zira müellif, başlık olarak bu terkip ile belirtmese de bu çalışmanın, asrımıza bir katkı olması için yazılan “İ'câzu'l-Kur'ân” örneği olduğunu kitabının önsöz kısmında zikretmektedir. (s. 12). İ'câza dair bu ilmî çalışmanın ülkemizde yazılması, bu çalışmaların bir halkası olması dikkatimizi celp ettiğinden “İ'câzu'l-Kur'ân” a dair yaklaşımlarının tefsir ilmine yenilik olarak neyi kattığını ve yine günümüz perspektifinde nasıl etkileşim sağlayacağını görmek istedik. Bu sâik ile söz konusu kitabı tetkik ederek değerlendirme gereği duyduk. Bu çalışmanın başka yayın evinden yapılan önceki baskısını da görme imkânı bulduk (Bkz. Sadık Kılıç, *Kur'ân: Dildeki Sonsuz Mucize*, Gelenek Yayıncılık (1. Baskı), İstanbul 2003). Yeni baskı ise içindekiler kısmındaki tasnifteki sıralamaya

* Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı.
ybiyikoglu@nku.edu.tr

dair numaralandırmalar dışında, önsöz, sonuca varıncaya kadar aynı şekilde basılmıştır. Hal böyle olunca son yayınlanmış olan kitabı dikkate almak suretiyle tetkik etmeye çalıştık.

Yazar, “İ‘câzu’l-Kur’ân” sahasında Türkçeye kazandırdığı bu eserinde alanla ilgili çok geniş bir malzeme kullandığı bariz bir şekilde görülmektedir. Bu malzemeleri kullanırken de tamamen kendine özgü bir yöntem takip etmektedir. Onun bu yaklaşımını görebilmek için okuma esnasında tespit etme imkânı bulduğumuz hususları şekil ve içerik olmak üzere iki bölümde değerlendirmeye çalışacağız.

Şekilsel/formel olarak eseri değerlendirecek olursak; yazarın, kitabında birçok yerde devrik cümleleri tercih ettiği, uzunca cümleleri birbirine bağladığı bariz bir şekilde görülür. Ancak şunu belirtelim ki, Kur’ân-ı Kerim’in i‘câz yönünü anlatmada lafız seçim zenginliğine dair birçok cümlenin bir araya getirilmesinin gereği nedeniyle yazarın, bu yöntemi (*itmâb*) takip cihetine gittiği söylenebilir.

Eseri okurken şekil olarak dikkatimizi çeken özelliklerden bir diğeri, müellifin âyet metnini transkripsiyon yapmadan Latin harfleriyle ana metinde vermesidir. Bu durum Kur’ân-ı Kerim’in aslı/orijinal metnine âşına olanlar için sorun olmayabilir. Ancak bu genel okuyucu kitlesi için âyet metnini okumada problem oluşturabilir. Dolayısıyla orijinal Arapça metin ve meâlinin ana sayfada veya sadece Arapça metninin dipnot kısmında verilmesinin daha uygun olacağını belirtmek isteriz.

Yazar, kitabında yer yer Farsça ve Fransızca kelimeleri, bunların anlamlarını belirtmeksizin anlam zenginliği olarak kullanır. Örneğin, bazı yerlerde “*fi prepozisyonu ve alâ prepozisyonu*” tabirlerini kullanır (s. 41, 199). Malum olduğu üzere bu kelime aslen Fransızca olup yazarın yabancı bu kelimeyi Türkçeleşmiş telaffuz yerine “*fi veya alâ edati*” şeklinde belirtmesi belîğ olurdu. Yine yazar cümlelerin devam ettiğini “*ve devamı*” şeklinde belirtmek için (...*ill.*) remzini kullandığı görülür (s. 59). Ancak kısaltmalar bölümünde okuyucunun dikkatine dair bu işaretin ne anlam ifade ettiğini belirtilmemiştir.

Kitapların yazılış formu; konuları alt başlıklar halinde belirterek, bu başlıklar çerçevesinde okuyucuyu bütüncül olarak bilgilendirmek

şeklindedir. Bu açıdan bilgilerin üst ve alt başlıklarla tasnif edilmesi konunun bütününe anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ancak müellif, azda olsa bazı yerlerde alt başlıkları numaralandırmadan verdiği görülebilmektedir. Mesela söz ve üslûpla ilgili bazı terimleri verdiği bölümde, itnâb, tatvîl, haşv gibi ıstılahları numaralandırma yapmadan vermektedir. (s. 161-162)

Müellif, kitabında kavram ve ıstılahları (*terimler*) zengin bir şekilde kullanır. Dolayısıyla bu çalışma, özellikle Kur'an'ın belâgat ve fesâhat yönünü incelemek isteyenler için zengin bir içeriğe sahiptir. Bu minvalde genelde yazar, bir kavram kullandığında teknik olarak ne anlama geldiğini parantez içerisinde belirtir. Örneğin, rekabete girmek (*muârazâ*), Kur'an'ın nazmı (*naẓmü'l-Kur'ân*), durmak (*vakıf*), başlangıç (ibtidâ) cevabın düşürülmesi (*el-haẓf*), benzemek (*temâsul*)...vd. (Bunlar için sırayla bkz. s. 22, 72, 108, 108 166, 262). Yine bir kelimenin eş veya yakın anlamları belirtmek için kesme (/) işaretini kullanır. Örnek: “..sandular/ düşündüler” (s. 189). Bazen de üç tane kesme işareti kullandığı da görülür. Örnek: “...cümlede/ kelâmda/ sözde” (s. 152). Yazarın bu şekilde lafızları belirtirken yan anlamlarını da vermesi, eserinin dilsel açıdan zengin kullanıma sahip olduğunu göstermektedir.

Şimdiye kadar şekilsel açıdan tetkik ettiğimiz bu eseri, içerik olarak değerlendirecek olursak; daha önce belirttiğimiz üzere, yazar Yüce Kitabın i'câz yönlerini ortaya koyarken zengin bir malzeme kullanmıştır. Muhtevayı kullanırken de kendine has bir yol takip etmiştir. Şöyle ki eser, giriş, iki bölüm ve sonuç olmak üzere dört bölüme oluşur. Giriş bölümünde geniş bir malzeme kullanır. Ancak birinci bölümde verdiği bazı başlıklara benzer hususlar, giriş bölümünde de görülmektedir. Zira, giriş bölümünde ele aldığı “Edebî Türlerin Hepsinden Mükemmel Oluşu”, “Aynı Anda Farklı Seviyelere Hitap Etmesi” başlıklarını (s. 55-56), Kur'an'ın i'câz yönüyle alakalı ikinci bölümdeki ana başlık altında verseydi, daha uygun olabilirdi. Yine müellif, Kur'an'ın i'câzıyla ilgili konuları genel itibarıyla giriş bölümünde; dil, üslûp ve anlam olarak i'câz ile ilgili hususları da ana bölümlerde belirtseydi, genelden özel hususlara gitme şeklinde konu bütünlüğü açısından daha güzel olurdu. Yine yazarın, “Kur'an'ın Mu'cize Oluşunun Delilleri” hususuna giriş bölümünde kısaca değinmesi de daha fayda sağlayabilirdi.

Bu eserde dikkatimizi celbeden en önemli şey, müellifin ikinci bölümde zengin ve güçlü bir “*Belâğat, Fesâhat ve Sözcük ve İstılâblar*” kısmını oluşturmasıdır. O, bu bölümde söz ve ıstılahlardan: İcâz (vecîz, itnâb, tatvîl), hazf, kasr (hasr), takdim-tehir, kinâye, ta’rîz, tekmîl, tezyîl, teşbîh, iltifat, isti’âre, cinas ve seci’ başlıklarından bahseder. (s. 141-267) Her bir edebî ıstılâhı -gerektiğinde alt başlık vermek suretiyle- derinlemesine açıklar ve bu hususları birçok ayetle örneklendirir. Dolayısıyla burada edebî bağlamda zengin bir malzeme sunmaktadır. Buradan hareketle, bu bölümün “*Kur’ân Belâğatî*” üzerinde yazılmış müstakil bir eser mesabesinde olduğu söylenebilir.

Kur’ân’daki bazı kelimelerin, i’râb bakımından farklı olsalar da günümüze kadar aslî şekilleriyle gelmelerinin Kur’ân’ın icâz yönlerinden biri olduğu bilinmektedir. Mesela; ‘Alâk Sûresi 15. ayette muzarî bir fiilin “*لَسْفَعًا*” şeklinde tenvîn alması ve günümüze kadar bu şekliyle korunması, Yüce Kitâb’ın icâzı için verilen örneklerden birisidir. Bu husus, Kur’ân’ın her bir harfinin korunması ve orijinal şeklinin muhafaza edilmesinin mucize oluşu (Hicr 15/9) şeklinde ilave edebilirdi. Ancak bu hususa yazar, Kur’ân’da başka dillerden kelimelerin bulunmasının ve “*Garibu’l-Kur’ân*” meselesinin Kur’ân’ın icâz yönüyle alakasına sadece Kur’ân’da içerisinde Arapların kendilerine tanıdık olmayan (garip) bir kelimenin olmadığı şeklinde değinmiştir (s. 150-151). Nitekim bu husus, Taberî’de (v. 310/922) ilahî kelâmın tamamının Arap lisanı olduğu, başka ümmetlere ait kelimeler olsa da Arapların bunları bildiği şeklinde tescillenmiştir. (Bkz. Taberî, *Câmiu’l-Beyân, Dâru’l-Fikr, Beyrût 1984, I, s. 11 vd.*)

Yazar, icâz konusunda Mu‘tezilî bir görüş olan “*Sarfe Görüşü*”ne ikinci bölümde “*Kur’ân’ın icâz yönleri*” başlığı altında yer verir. Bu görüşün mahiyeti hakkında özetle şöyle der: Allah (c.c.), Kur’ân’a muhatap olan insanları, bu yüce kitaba karşı muârazada bulunmaktan alıkoymuş (*sarafê*), böylece onlardan bu gücü almış veya onlarda bu konuda bir arzu, hırs ve istek bırakmamıştır... vd. (s. 75-81). Müellifin, Mu‘tezilî âlimlere isnat edilen ve geçerliliği tartışılan bu mezhebî görüşü, gerek dil gerekse anlam yönünden Kur’ân’ın engin icâzını güçlü delillerle başlıklar arasında anlatması bir zenginliktir. Buna ilave olarak yazar bu meselede, “*İtikadî Mezheplerin Kur’ân’ın İcâzı Hakkında Görüşleri*” şeklinde müstakil bir başlık oluşturup bu başlık altında Mu‘tezilî görüşleri ve diğer mezheplerin

bunlara muarazalarını karşılıklı olarak değerlendirseydi kanaatimizce farklı bir zenginlik olabilirdi.

Müellif, “*Kur'an'a Karşı Muârazaya Teşebbüs Edenler*” başlığı altında İslâm Tarihinin ilk dönemlerinden örnekler verir (s. 127-138). Oysaki yakın tarihteki Kur'an'a yöneltilen ilhâdî akımlar ve bunların düştüğü çıkmazlardan bahsedilmesi de tenevvü' olurdu. Özellikle de bazı oryantalistlerin Kur'an'a yönelttikleri asılsız, kasıtlı eleştiriler ve onlara verilen haklı cevaplar eklenebilirdi. Bilhassa Tanzimat'tan sonra bazı edebiyatçı ve düşünürlerin Kur'an'a karşı muârazaya girmeleri ve içine düştükleri çelişkiler esere taşınabilseydi muhtevaya farklı bir cihet katarıdı.

Yazar, hacimce geniş olan bu kitabında, “*Sonuç Yerine*” başlığını koyarak, kendine has bir kısa bir değerlendirmede bulunur. Onun kendi görüş ve önerilerini de işin içine katarak, günümüz insanının Kur'an'ın i'câzına bakışını dikkatlere sunar. Zira hâlihazırdaki bu tür ilmî çabaların ileride bu alanda yapılacak çalışmalara metot olarak ışık tutması son derece mühimdir.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Eser, Kur'an'ın i'câzı konusunda Türkçe olarak yazılan en yeni bir çalışmalardan biri olma vasfındadır. Şekil ve konuların içeriği açısından önceden yazılmış eserlerle birçok konuda benzerlik arz etmektedir. Ancak son dönemde yazılmasına bağlı olarak eser şekil ve içerik olarak önceye nazaran birtakım farklılıklara da sahiptir. Kitabın tamamına bakıldığında ise yazarın dil ve üslup oluşturma; her ifade için bir teknik terim kullanma şeklinde kendine özgü bir yöntem oluşturduğu görülür. Bu hususlar şöyle özetlenebilir.

Yazarın “*I'câz Konusuna Dabil Bazı Hususiyetler*” şeklindeki başlık altında Kur'an'ın kelimeleri kullanımındaki ‘*ikili üslûp*’ hakkında belirttiği bilgiler bu alanda önem arz etmektedir. Örneğin, ‘Matar’ kelimesinin (Nisâ 4/102) müstesna olarak azap anlamında kullanıldığını, ancak Kur'an'da Araplarca maruf olan yağmur anlamında ‘el-ğays’ sözcüğünün (Şûra 42/28) kullanıldığını söyler. (Örnekler için bkz. s. 103-109) Yine onun “*Kur'an'ın Meydan Okuması (Tebaddî)*” konusundaki açıklamaları (s. 111-126) ve “*Muârazaya Teşebbüs Edenler*” başlığı altında şahıslar hakkında genişçe bilgiler vermesi bu konuda zenginlik sunmaktadır. (s. 127-138) Özellikle müellifin kitabın giriş bölümünde Kur'an'ın i'câzıyla ilgili olarak

belirttiği, bilinen edebî türlerden çok ayrı olması (s. 33-35) ve “*Kur’ân’daki Lafız Anlam Dengesi*” başlığında özgün bilgiler vermesi (s. 51-55) şeklindeki hususlar dikkat-i değerlidir. Yine, “*Lafızın Anlama Delâleti*” başlığıyla ilgili olarak Kur’ân’ın ses akustiğindeki ahengi, lafızların toplamından meydana gelen ses armonisini ve bunun anlama dair etkisini açık bir şekilde ortaya koyması, farklı bir bağlamda İ‘câz’ul- Kur’ân konusuna ahenk katmıştır. (s. 35-50) Bu hususta bir örnek verecek olursak yazar, “حملته أنه وهنا على وهنٍ” Lokmân sûresi 14. ayetteki “...على وهنٍ” terkinde onomatopik bir örnek olduğunu; annenin hamilelikte zorluktan yangılanan bir sesin zihinde ma‘kes bulduğunu ve bu şekilde telaffuzdaki sesin zihinde bir tasavvur oluşturduğunu söyler. Kur’ân’ın bu tür örneklerle dolu olduğunu ve bunların da lafız-delâlet bağlamında kelâmullahın i‘câzına işaret ettiğine vurgu yapar. (s. 38-50)

Velhasıl bu eser, alanda Türkçe olarak en son yazılan bir çalışma özelliği taşımaktadır. Buradan hareketle yazarın “İ‘câz’ül-Kur’ân” meselesine yeni bir bakış açısı getirip getirmediğini tespiti bağlamında müellifin imkân ölçüsünde şekil ve içerik olarak değerlendirdiğimiz bu eserde mukayeseli olarak bazı hususlara dikkat çektik. Özellikle belirtecek olursak onun bu çalışması, i‘câz ile ilgili bazı önemli hususları ayrıntılarıyla ele alması, muasır bazı ilim adamlarının görüşlerini eserine nakletmesi ve Kur’ân’da geçen edebî ıstılâhları bütün neveleriyle ele alıp ayrı bir bölümler halinde değerlendirmesi, tefsir literatürüne önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Nitekim Kur’ân’ın i‘câzına dair bu telifin, ileride yazılacak eserlere de birçok yönden zemin oluşturacağı kanaatini taşımaktayız. Son olarak bu alanla ilgili genel bir öneride bulunacak olursak, Kur’ân lafızlarının delâletindeki dilsel/edebî incelikler yanında, birtakım ayetlerin şu anda ya da gelecekteki bilimsel olgulara işaret etmesi hususunun ilavesi bu alana farklı bir renk katacaktır.